

Hanna Polak

ORCID ID: 0000-0002-2279-2219

Teresa Wałachowska

ORCID ID: 0000-0002-3892-7878

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

SPRAWOZDANIE Z WYSTAWY „POLSKIE KALENDARZE
XIX-WIECZNE W ZBIORACH BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UMCS”
(LUBLIN, 16 MARCA – 28 KWIETNIA 2023 ROKU)

W dniach 16 marca – 28 kwietnia 2023 roku w Muzeum UMCS miała miejsce wystawa przygotowana na podstawie bogatych zbiorów Biblioteki Głównej UMCS. Zaprezentowano wybrane kalendarze XIX-wieczne wydawane w języku polskim na terenie przedrozbiorowej Rzeczypospolitej oraz kilka polskojęzycznych poza jej granicami, na obszarach zamieszkiwanych przez znaczną liczbę osób przyznających się do narodowości polskiej w Cieszynie, Ełku (Lec), Królewcu (Königsberg) czy Paryżu. Jedynym wyjątkiem, jaki zdecydowano się włączyć do ekspozycji, był ukazujący się w Poznaniu, drukowany czcionką gotycką, niemieckojęzyczny kalendarz ewangelicki *Bork's Evangelischer Kalender für die Provinz Polen: auf das Jahr 1867*, jako przykład szczególnej obfitości niemieckiej produkcji tego typu wydawnictw na terenach Wielkopolski. Najstarszym wystawionym egzemplarzem był *Nowy Kalendarzyk Polityczny na Rok 1819* wydawany w Warszawie.

Ekspozycję przygotowały Hanna Polak i Teresa Wałachowska z Oddziału Wydawnictw Ciągłych Biblioteki Głównej UMCS, we współpracy z pracownikami Muzeum Anną Dubis i Dariuszem Boruchem. Piotr Kostko z Oddziału Reprografii zapewnił pomoc techniczną, przygotowując skany i ich wydruki. 16 marca 2023 roku odbył się wernisaż wystawy z udziałem pani dyrektor Biblioteki Głównej UMCS Urszuli Poślady, uświetniony odczytaniem wybranych fragmentów z ka-

lendarzy przez Piotra Błaszczaka i Dariusza Borucha, członków Grupy Teatralnej Pracowników UMCS.

Wyselekcjonowane materiały zaprezentowano w dwóch formach. Część egzemplarzy pokazano w oryginale, pozostałe w skanach. Kalendarze umieszczono w zamkniętych, przeszlakowanych gablotach, otwarte na stronie tytułowej. Nieliczne wyłożono zamknięte w celu pokazania ozdobnych opraw. W ten sposób eksponowano 49 kalendarzy. Na potrzeby wystawy wykonano również 115 skanów wybranych stron kalendarzy, wydrukowanych w powiększeniu, prezentujących charakterystyczną zawartość tego typu wydawnictw. Zostały one zawieszane na tablicach i opatrzone informacją wskazującą tytuł i rocznik kalendarza, z którego pochodzą.

Prezentowane kalendarze podzielono na trzy grupy. Wystawę otwierały najbardziej znane kalendarze polskie wydawane w Warszawie i Krakowie oraz trzy kalendarze lubelskie. W tej części przy każdym eksponacie umieszczono krótki opis obejmujący cechy formalno-wydawnicze, charakterystykę treściową oraz lata wydawania i zasób w Bibliotece Głównej UMCS.

Ryc. 1. A. Gałęzowskiego i Spółki Kalendarz Domowy i Gospodarski na Rok Zwyczajny 1835 (Warszawa).

Fot. P. Kostko.

Ryc. 2. Jana Jaworskiego Kalendarz Astronomiczno-Gospodarski na Rok 1859 (Warszawa).

Fot. P. Kostko.

Ryc. 3. Stanisława Strąbskiego Kalendarz czyli Rocznik na Rok Zwyczajny 1855 (Warszawa).

Fot. P. Kostko.

Ryc. 4. Józefa Unger Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy na Rok Przeszły 1856 który ma dni 366 (Warszawa).

Fot. P. Kostko.

Ryc. 5. Juliusza Wildta Kalendarz Powszechny na Rok 1859 (Kraków). Fot. P. Kostko.

Kalendarze lubelskie:

Ryc. 6. Kalendarz Lubelski na Rok Przeszenny 1888 (Lublin).
Fot. P. Kostko.

Ryc. 7. Kalendarz Gospodarski na Rok Pański 1821 który jest rokiem pospolitym mającym dni 365 [tytuł okładkowy: Kalendarz Lubelski na Rok Pański 1821] (Lublin). Fot. P. Kostko.

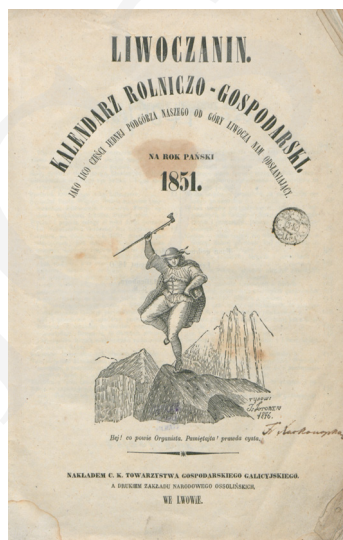

Ryc. 8. Pamiatnaâ Knizka Lúblinskoj Gubernii na 1873 God (Lublin). Fot. P. Kostko.

W drugiej części pokazano kalendarze mniej znane, wyróżniające się interesującymi treściami, ciekawą szatą graficzną, piękną oprawą, rodzajem czcionki, m.in. gotycką, wydane w nietypowym formacie, jak również egzemplarze posiadające

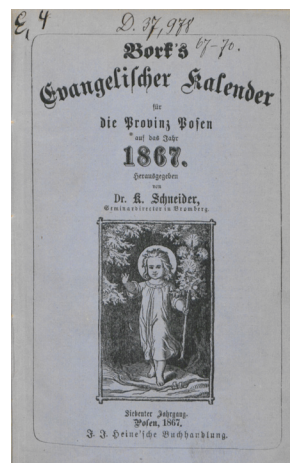
Ryc. 9. Kalendarz Cieszyński na Rok Pański 1858: dla katolików i ewangelików (Cieszyn). Fot. P. Kostko.

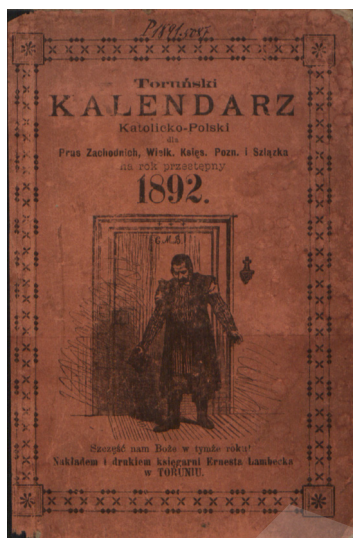
Ryc. 10. Liwoczanin: kalendarz rolniczo-gospodarski na rok pański 1851 (Lwów). Fot. P. Kostko.

Ryc. 11. Nowy Kalendarz Poznański Polski Katolicki na Rok Zwyczajny 1887 (Poznań). Fot. P. Kostko.

Ryc. 12. Bork's Evangelischer Kalender für die Provinz Posen: auf das Jahr 1867 (Poznań). Fot. P. Kostko.

Ryc. 13. Toruński Katolicko-Polski Kalendarz dla Prus Zachodnich, Wielk. Ks. Poznańskiego i Ślązka na Rok Przeszestny (przybyszowy) 1892 (Toruń). Fot. P. Kostko.

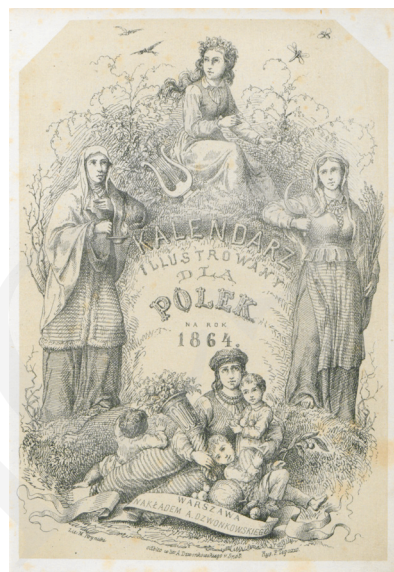
Ryc. 14. Kalendarz Gospodarski: ułożony podług starego stylu na rok pański 1851 który jest rokiem zwyczajnym mającym dni 365 (Berdyczów; Żytomierz). Fot. P. Kostko.

ślady używania przez poprzednich właścicieli. Znalazły się tu tytuły wydawane w drukarniach całego obszaru Rzeczypospolitej przedrozbiorowej w Kaliszu, Częstochowie, Lwowie, Krakowie, Poznaniu, Berdyczowie, Płocku, Toruniu, Bydgoszczy, Chełmnie oraz jeden niemieckojęzyczny wychodzący w Poznaniu. Zdecydowano się też przedstawić kilka szczególnie ciekawych kalendarzy, ukazujących się poza tym obszarem, w Cieszynie, Ełku, Królewcu i Paryżu.

Wystawę kończyły wydawnictwa skierowane do konkretnych grup odbiorców, których szczególny rozkwit nastąpił w II połowie XIX wieku. W tej części zaprezentowano kalendarze ludowe, rolnicze, robotnicze, polityczne, literackie, przeznaczone dla kobiet oraz satyryczne. Wybrane tytuły wydawano w Warszawie, Lwowie i Krakowie.

Ryc. 15. Kalendarz Czasopisma „Chaty” na Rok Pański 1877 (Lwów).
Fot. P. Kostko.

Ryc.16. Kalendarz Ilustrowany dla Polek na Rok 1864 (Warszawa).
Fot. P. Kostko.

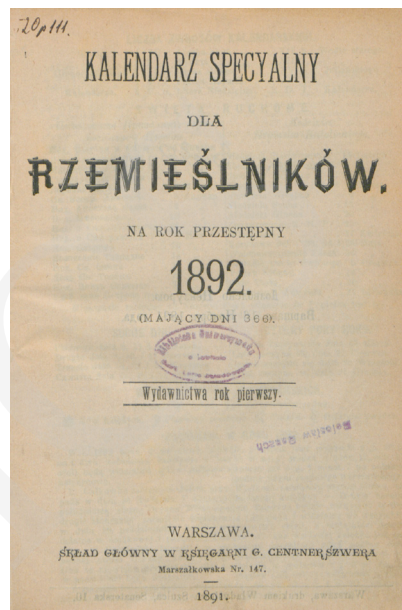
Ryc. 17. Kolęda: kalendarz na rok 1878 dla gospodyń przez autorkę 365 obiadów (Warszawa). Fot. P. Kostko.

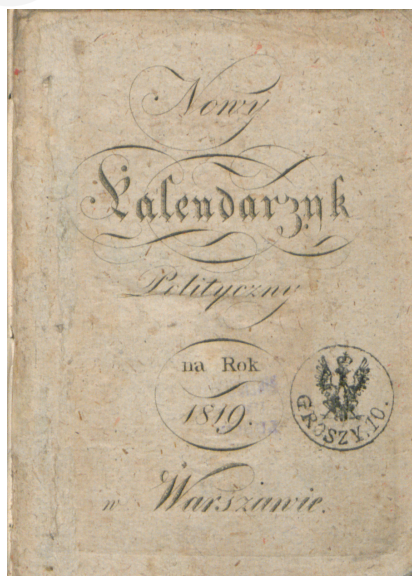
Ryc. 18. Przyjaciół Domu Kalendarz na Rok Przystępny 1892 (Warszawa).
Fot. P. Kostko.

Ryc. 19. Kalendarz Humorystyczny
Muchy dla Porządnych Ludzi
na 1876 rok (Warszawa).
Fot. P. Kostko.

Ryc. 20. Kalendarz Specjalny dla
Rzemieślników na rok przestępny 1892:
mający dni 366 (Warszawa).
Fot. P. Kostko.

Ryc. 21. Nowy Kalendarzyk Polityczny na rok 1819 (Warszawa). Fot. P. Kostko.

Alfabetyczny spis tytułów kalendarzy wystawionych na wystawie:

1. A. Gałęzowskiego i Spółki Kalendarz Domowy i Gospodarski na rok zwyczajny 1835 (Warszawa).
2. Albumowy Kalendarz Polski Satyryczny 1901 (Warszawa).
3. Bork's Evangelischer Kalender für die Provinz Posen: auf das Jahr 1867 (Poznań; czcionka gotycka).
4. Jana Jaworskiego Kalendarz Astronomiczno-Gospodarski na rok przestępny 1856 mający dni 366 (Warszawa).
5. Jana Jaworskiego Kalendarz Illustrowany na rok 1877 (Warszawa).
6. Józefa Unger Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy na rok przestępny 1856 który ma dni 366 (Warszawa).
7. Juliusza Wildta Kalendarz Powszechny na rok 1859 (Kraków).
8. Kalendarz Cieszyński na rok pański 1858: dla katolików i ewangelików (Cieszyn; czcionka gotycka).
9. Kalendarz Czasopisma „Chaty” na rok pański 1877 (Lwów).
10. Kalendarz dla Rodzin Katolickich na rok 1868 (Kraków).
11. Kalendarz Gospodarski: ułożony podług starego stylu na rok pański 1851 który jest rokiem zwyczajnym mającym dni 365 (Berdyczów, Żytomierz).
12. Kalendarz Gospodarski na Rok Pański 1821 który jest rokiem pospolitym mającym dni 365 [tytuł okładkowy: Kalendarz Lubelski na Rok Pański 1821] (Lublin).
13. Kalendarz Humorystyczny Muchy dla Porządnych Ludzi na 1876 rok (Warszawa).
14. Kalendarz Illustrowany „Echa” na rok zwyczajny 1879 (Warszawa).
15. Kalendarz Illustrowany dla Polek na rok 1864 (Warszawa).
16. Kalendarz Królewsko-Pruski Ewangelicki na rok 1868 który jest rokiem przestępnym zawierającym w sobie 366 dni (Królewiec).
17. Kalendarz Królewsko-Pruski na Rok po Narodzeniu Pana Chrystusa 1853 który jest rokiem zwyczajnym zawierającym w sobie dni 365 wydany przez drukarnię Ełcką (Ełk).
18. Kalendarz Księgarsko-Literacki na rok 1891: katalog książek polskich wydanych w ubiegłym roku wydany staraniem i nakładem St. Czarnowskiego i G. Centnerszvera (Warszawa).
19. Kalendarz Lubelski na rok przestępny 1888 (Lublin).
20. Kalendarz Obrazkowy na rok zwyczajny 1893: pamiątka z Częstochowy (Częstochowa).
21. Kalendarz Polski Ruski i Astronomiczno-Gospodarski: na rok pański 1827: podług układu Franciszka Xawerego Ryszkowskiego (Kraków).
22. Kalendarz Powszechny Galicyjski Rzymsko- i Grecko-katolicki i Żydowski, Astronomiczny, Gospodarski, Domowy i Sprawunkowy, Zastosowany dla Potrzeb

Wszystkich Mieszkańców Galicyi na rok pański 1898 który jest rokiem zwyczajnym mającym 365 dni (Lwów).

23. Kalendarz Rolniczy: wydany staraniem Antoniego Strzeleckiego na rok 1892, część II (Warszawa).

24. Kalendarz Specyalny dla Rzemieślników na rok przestępny 1892: mający dni 366 (Warszawa).

25. Kalendarz Wydawnictwa Dziel Tanich i Pożytecznych na rok 1867 (Kraków).

26. Kalendarzyk Paryski na rok 1877 (Paryż; 12 cm).

27. Kalendarzyk Polityczny na rok 1834 (Warszawa; oprawa; 13 cm).

28. Kolęda: kalendarz na rok 1878 dla gospodyń przez autorkę 365 obiadów (Warszawa).

29. Liwoczanin: kalendarz rolniczo-gospodarski na rok pański 1851 (Lwów).

30. Nowy Kalendarz Domowy i Gospodarski na rok przestępny 1840 mający dni 366 za pozwoleniem cenzury rządowej (Kalisz).

31. Nowy Kalendarz Poznański Polski Katolicki na rok zwyczajny 1887 (Poznań).

32. Nowy Kalendarzyk Polityczny na rok 1819 (Warszawa; 13 cm).

33. Ognisko Domowe: kalendarz popularny illustrowany na rok jubileuszowy 1900 (Warszawa).

34. Pamâtnaâ Kniżka Lûblinskoj Gubernii na 1873 god (Lublin; alfabet cyrylicy).

35. Piast: kalendarz polski ludowy na rok 1897 dla wszystkich Polaków, a szczególnie dla Wielkopolan, Pałuczian, Kujawiaków, mieszkańców Krainy i Ślązaków (Gniezno).

36. Pielgrzym: kalendarz dla wszystkich na rok przestępny 1896 (Warszawa).

37. Płoczanin: kalendarz na rok zwyczajny 1886 wydany staraniem Wacława Wolskiego i Marjana Kozarskiego (Płock).

38. Polski Kalendarz Katolicki dla Kochanych Wiarusów na rok zwyczajny 1878 przez wydawcę „Przyjaciela Ludu” J. Fr. Tomaszewskiego (Chełmno).

38. Poradnik czyli Kalendarz dla Gospodyń na rok przestępny 1868 wydany nakładem J. Dobieszewskiej (Śmigielskiej) redaktorki „Kółka Domowego” (Warszawa).

40. Poradnik Życia Gospodarnego jako Kalendarz na Rok 1871 ułożony przez J. B. Rogojskiego (Warszawa).

41. Przewodnik Krakowski na Rok 1835 obejmujący w sobie kalendarz rzymski, ruski, żydowski i mahometański – genealogiją panujących w Europie – schematyzm wszelkich władz krajowych Wolnego Miasta Krakowa – rys historyczno-statystyczny tegoż kraju z opisaniem topigraficznym stolicy – wykaziciel ułatwiający przyjemny pobyt w Krakowie – i rozmaitości krakowskie (Kraków).

42. Przyjaciel Domu: kalendarz na rok przestępny 1892 (Warszawa).

43. Rocznik Urzędowy obejmujący spis naczelnych władz cesarstwa oraz wszystkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1854 = Adres-Kalendar' ili

Spisok Glavných Vlastej Imperii i Vseh Vlastej i Činovnikov Carstva Poľskago na 1854 God (Warszawa; alfabet cyrylicy i łaciński).

44. Ruch: kalendarz encyklopedyczny na rok przestępny 1888: (dodatek Przeglądu Tygodniowego na miesiąc...) (Warszawa).

45. Sjerp-Polaczka Kalendarz Katolicko-Polski z podobnemi jak tu obok drzeworytami na rok zwyczajny 1870 (Toruń; 13 cm).

46. Stanisława Janickiego Kalendarz Domowy i Gospodarski na rok zwyczajny 1845: mający 366 dni (Warszawa).

47. Stanisława Strąbskiego Kalendarz czyli Rocznik na rok zwyczajny 1854 (Warszawa).

48. Strzecha Rodzinna: kalendarz na rok zwyczajny 1898 mający 365 dni (Warszawa).

49. Toruński Katolicko-Polski Kalendarz dla Prus Zachodnich, Wielk. Księstwa Poznańskiego i Ślązka na rok przestępny (przybyszowy) 1892 (Toruń; 13 cm).